

**ДЕПАРТАМЕНТ ОСВІТИ ВІННИЦЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ
КОМУНАЛЬНА УСТАНОВА «МІСЬКИЙ МЕТОДИЧНИЙ КАБІНЕТ»
КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«ЗАГАЛЬНООСВІТНЯ ШКОЛА І-ІІІ СТУПЕНІВ №11
ВІННИЦЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ»**

**ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АКТИВНОЇ УЧАСТІ СІМ'Ї ТА РОДИНИ В РОЗВИТКУ
ФІЗИЧНО І МОРАЛЬНО ЗДОРОВОЇ, ПАТРІОТИЧНО НАЛАШТОВАНОЇ
ОСОБИСТОСТІ**

Номінація «Позакласна та виховна робота»

Гула Валентина Миколаївна,
учитель початкових класів, вчитель-методист
097 722 28 06

Масловська Галина Василівна,
учитель початкових класів, вчитель-методист
097 830 01 37

Пшелуцька Тетяна Анатоліївна,
учитель початкових класів, спеціаліст
вищої кваліфікаційної категорії
097 472 94 85

**ВІННИЦЯ
2018**

Гула В. М., Масловська Г. В., Пшелуцька Т. А. Забезпечення активної участі сім'ї та родини в розвитку фізично і морально здорової, патріотично налаштованої особистості. Методичний посібник / Гула В. М., Масловська Г. В., Пшелуцька Т. А.– Вінниця: ММК, 2018. 47с.

Рецензенти:

Свідоревич Л. В., заступник директора з виховної роботи комунального закладу «Загальноосвітня школа І–ІІІ ступенів №11 Вінницької міської ради».

Коломієць О. Ф., заступник директора з навчально-виховної роботи школи І ступеня комунального закладу «Загальноосвітня школа І–ІІІ ступенів №20 Вінницької міської ради».

Рекомендовано методичною радою
закладу «Загальноосвітня школа І–ІІІ ступенів №11
Вінницької міської ради»
(Протокол № 3 від 06.02.2018 р.)

В запропонованому посібнику розкриваються теоретичні основи організації виховної взаємодії сім'ї та школи з морального, патріотичного та фізичного виховання учнів. Посібник містить зразки анкет для батьків та дітей, орієнтовну тематику годин спілкування, виховних годин, батьківських зборів, бесід за «круглим столом», сценарії родинних свят, фотоматеріали.

Методичний посібник рекомендований класним керівникам початкових класів, студентам педагогічних закладів та широкому загалу батьків.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ОСОБЛИВОСТІ І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ РОДИННО-СІМЕЙНОГО ВИХОВАННЯ В УКРАЇНІ.....	6
1.1 Сім'я як соціальний інститут	6
1.2 Функції та завдання родинно-сімейного виховання.....	8
1.3 Педагогічна культура та освіта батьків і вчителів	9
РОЗДІЛ 2. ОПТИМІЗАЦІЯ ВЗАЄМОДІЇ СІМ'Ї І ШКОЛИ ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА.....	13
2.1 Творча співпраця батьків і педагогів у розвитку морально здорової зростаючої особистості.....	13
2.2 Формування патріотичних якостей молодших школярів у взаємодії родини та зовнішнього виховного середовища.....	20
2.3 Шляхи взаємодії сім'ї та школи у піклуванні про здоров'я та фізичний розвиток учнів	28
ВИСНОВКИ	36
ДОДАТКИ	38
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	47

ВСТУП

Згідно статті 55 Закону України «Про освіту» виховання в сім'ї є першоосновою розвитку дитини як особистості. Батьки мають рівні права та обов'язки щодо освіти і розвитку дитини, а саме: право брати участь у громадському самоврядуванні закладу освіти; право отримувати інформацію про діяльність закладу освіти, результати навчання своїх дітей; брати участь у розробленні індивідуальної програми розвитку дитини та індивідуального навчального плану; звертатися дозакладів освіти з питань освіти, отримувати інформацію про всі заплановані заходи та надавати згоду на участь у них дитини[1, с.3].

У цьому контексті співпраця сім'ї і школи стає актуальною проблемою, що характеризується наявністю цілої низки підходів до її розв'язання. Сьогодні ця проблема наповнюється новим змістом, на який вагомий вплив чинять процеси, що відбуваються як у суспільстві, системі освіти, так і в кожній окремій сім'ї [3, с.3]. Умовою успішності освітнього процесу у навчальному закладі є ніщо інше як тісна взаємодія класного керівника з батьками, адже родина впливала і продовжує впливати на процес розвитку особистості учня, отже зробити батьків активними учасниками педагогічного процесу – це важливе й відповідальне завдання вчителя та навчального закладу загалом.

Актуальність досліджуваної теми визначається демократизацією і гуманізацією навчального процесу, сучасним запитам суспільства на фізично і морально здорових громадян-патріотів з активною позицією і умінням її обстоювати. І саме початкова школа покликана сформулювати засади творчої співпраці батьків і педагогів в освітньому процесі. Адже об'єктивна необхідність співдружності школи і сім'ї у розвитку особистості молодшого школяра має глибокі соціальні та психолого-педагогічні основи. Вона зумовлена сутністю самого процесу виховання і розвитку, який пов'язаний з безпосереднім сприйманням індивідом зовнішніх впливів.

Значний внесок у дослідження проблеми взаємодії школи і сім'ї у вихованні особистості зробили сучасні вчені. Ними вивчались такі аспекти

даної проблеми: українські народні виховні традиції як форми виховного впливу на молоде покоління (Ю. Руденко, Є. Сявко); особливості виховного потенціалу родинної педагогіки (М. Стельмахович); підготовка до виконання батьківських та материнських функцій (В. Бойко, Д. Луцик). Аналіз психолого-педагогічної літератури переконує, що досліджуються окремі способи чи прийоми взаємодії вчителя й батьків, проте недостатньо розкриваються теоретичні основи взаємодії учителя початкових класів і батьків молодших школярів, що підсилює її актуальність.

Метою створення посібника є висвітлення сутності взаємодії учителя і батьків молодших школярів та напрямів їхньої ефективної співпраці для розвитку та виховання учнів.

Завдання - відшукати ефективні методики, спрямовані на формування фізично і морально здорової, патріотично налаштованої особистості. Визначити, які педагогічні умови і технології виховання дітей, засоби впливу, ефективно сприяють формуванню соціальних і громадянських компетентностей молодших школярів.

Серед шляхів вирішення цих завдань доцільним є:

- створювати умови для формування активно – стимульованого виховного середовища в освітньому процесі для забезпечення формування громадянської та соціальної компетентностей учнів;
- створити сприятливу атмосферу для вироблення в учнів стійкої мотивації до здорового способу життя і занять фізкультурою і спортом ;
- сприяти соціально – культурному розвитку особистості.

Матеріали посібника можна використовувати в навчально–виховному процесі та позаурочній діяльності молодших школярів.

РОЗДІЛ 1. ОСОБЛИВОСТІ І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ РОДИННО-СІМЕЙНОГО ВИХОВАННЯ В УКРАЇНІ.

1.1 Сім'я як соціальний інститут.

Сім'я є першоосновою суспільства, соціумом, де найбільшою мірою реалізуються потреби дітей, формуються мотиви їх поведінки як критерії розвитку особистості, відбувається їх самопізнання, самоактуалізація та самореалізація. Великий діапазон виховних і психологічних впливів родини та унікальність методів їх реалізації покликані допомогти зростаючій особистості у вирішенні таких специфічних завдань, як підготовка до майбутнього самостійного сімейного життя, формування якостей члена певної спільноти, що живе за моральними нормами і принципами людської життєдіяльності. Педагогізація сімейного мікросередовища з одного боку є передумовою зниження дії зовнішніх взаємовиключних впливів на особистість дитини, а з іншого - умовою посилення цілеспрямованого виховання. Одним із факторів педагогізації сімейного мікросередовища є розвиток і зміцнення співробітництва батьків і вчителів. Дослідники, які звертаються до вивчення цих питань, В. Вершинін, Т. Виноградова, О. Докукіна акцентують на важливості такого співробітництва як дієвого чинника виховання дитини, забезпечення узгодженості позицій учителів і батьків як провідних агентів передачі зростаючій особистості соціального досвіду. Водночас визначаються чинники, що негативно позначаються на реалізації виховних можливостей цього процесу, найбільш поширеними серед яких є недостатня увага до дитини, ігнорування її провідної ролі у трикутнику вчитель – дитина – батьки, намагання значної кількості педагогів відмежуватися від сім'ї як головного й природного мікросередовища формування і розвитку зростаючої особистості, розрив між шкільним і сімейним вихованням, перетворення співробітництва батьків і вчителів на випадковий набір фрагментарних заходів, не спроможних забезпечити потреби сім'ї в успішному виконанні виховної функції. Співробітництво батьків і вчителів - процес об'єктивний і разом з тим багатофакторний, складний і суперечливий, такий, що потребує спеціального

управління. Особливої актуальності це питання набуває в сучасних умовах, коли спостерігається руйнування колишніх авторитетних суспільних структур, а нові створюються доволі повільно й часом недостатньо професійно.

Батьки і вчителі по-різному залучаються до процесу виховання дитини, в кожного з них є свої переваги в її баченні, свої способи виховного впливу на неї. Перевага сім'ї полягає в наявності емоційного зв'язку батьків з дитиною. Перевага школи - у можливості спостерігати вихованця у природних умовах спілкування з однолітками у процесі навчання, тобто у ситуаціях, які у більшості випадків є недоступними для батьків. Окрім того, вчитель має професійні знання і педагогічний досвід, уся його діяльність набуває виховного змісту: і спілкування з учнями, й організація спілкування учнів між собою, і власне навчально-виховний процес. Однак учитель не має можливості спостерігати за життям учнів поза школою, в сім'ї. Отже, як у першому, так і в другому випадку, і в батьків, і в учителів відсутнє цілісне уявлення про індивідуальні особливості кожної конкретної дитини, які мають усебічно враховуватися при залученні її до виховної діяльності, визначення найбільш прийнятних виховних впливів. Саме співробітництво вчителів і батьків надає змогу мінімізувати ці недоліки, не лише виявляти сильні й слабкі сторони кожного суб'єкта виховання, а й сприяти виправленню помилок і коригуванню виховних дій. Для цього змістове наповнення процесу співробітництва має бути комплексним й орієнтуватися на вивчення дитини, особливостей її розвитку, можливостей і здатностей, визначення мети і завдань виховання, окреслення основних напрямів виховної роботи, організацію діяльності дитини, своєчасний обмін інформацією щодо ефективності виховання, вироблення єдиного погляду на розуміння сутності виховання, ролі й значення співробітництва батьків і вчителів у вихованні, коригування виховних зусиль, оцінювання рівня вихованості дитини. Зміст співробітництва батьків і вчителів передбачає створення атмосфери взаємної зацікавленості обох сторін в організації виховної діяльності, координацію виховних зусиль школи та сім'ї, вироблення спільного педагогічного підходу до проблем вивчення і виховання зростаючої особистості.

1.2 Функції та завдання родинно-сімейного виховання.

Як соціальний інститут сім'я традиційно виконує в суспільстві такі функції:

- матеріально-економічну – планування сімейного бюджету, організацію споживчої діяльності, участь у суспільному виробництві;
- житлово-побутову – забезпечення сім'ї житлом, ведення домашнього господарства та організацію побуту;
- репродуктивну – продовження людського роду шляхом народження дітей;
- комунікативну – створення сприятливого сімейного мікроклімату, необхідного для психічно-емоційного відтворення сил членів сім'ї, організацію спілкування в сім'ї;
- виховну – передачу дорослими членами сім'ї свого соціального досвіду дітям;
- рекреативну – організацію вільного часу та відпочинку сім'ї, розвиток інтересів і потреб особистості.

У всі часи функції сім'ї об'єднувалися навколо головного – виховання дітей. Сім'я є основним соціальним інститутом, відповідальним за виховання зростаючої особистості. Особливість виховних впливів сім'ї полягає в емоційному характері взаємин її членів між собою та з дитиною, у тривалості життєвих зв'язків дитини з батьками.

У родині, як першому соціальному середовищі, визначаються соціальний статус дитини, її права й обов'язки, закладається підґрунтя для становлення її світогляду і переконань, ціннісних орієнтацій, морально-етичних ідеалів, соціальної поведінки.

Сімейне оточення, особливості взаємин між членами родини, сприяють формуванню соціального, фізичного і морального здоров'я дітей, активно протидіють правопорушенням неповнолітніх або, навпаки, створюють передумови для засвоєння навичок та установок небезпечної поведінки дітей, відхилень у їх соціалізації, протиправної діяльності підлітків.

1.3 Педагогічна культура та освіта батьків і вчителів.

Педагогічна культура батьків є показником їхньої загальної культури, в якій відображено накопичений людством досвід виховання дітей у сім'ї, а в його основі - наукові знання й досвід народної педагогіки. Це складне динамічне особистісне утворення, яке визначає тип, стиль і способи поведінки батьків у виховній діяльності [6, 38].

Педагогічна культура батьків є важливим чинником успішного сімейного виховання. Вона містить такі характерні ознаки виховної діяльності, як рівень інтелектуального і духовного розвитку батьків, глибину знань та обізнаності в різних сферах людської діяльності, конкретні педагогічні вміння, найважливішим з яких є спілкування.

Для підвищення педагогічної культури батьків варто використовувати сукупність різноманітних форм і методів, способів продукування дій педагогів і батьків, їх поєднання і реалізації, надання батькам кваліфікованої педагогічної допомоги в складних життєвих ситуаціях, пов'язаних з вихованням дитини, взаємодією з нею. Найбільш поширеними серед них є лекції, бесіди, педагогічні практикуми, конференції з обміну досвідом, диспути, дискусії, круглі столи, вечори, групові та індивідуальні консультації, тренінги, виконання батьками конкретних доручень, пов'язаних з вихованням дітей. Для успішного запровадження цих форм і методів у процес співробітництва батьків і вчителя, педагог також має володіти високим рівнем педагогічної культури. Педагогічна культура вчителя в заявленому аспекті охоплює такі складові:

- інтелектуальність, яка характеризується наявністю критичного мислення, певним обсягом педагогічних знань, пізнавальним інтересом та активністю, мобільністю, прагненням до поглиблення знань і самовдосконалення;
- інтелігентність, що характеризується моральними принципами та ідеалами особистості;
- педагогічну ерудицію, що є вираженням педагогічної досвідченості, вміння трансформувати соціальні вимоги в педагогічні задачі,

ухвалювати продуктивні рішення в конкретних педагогічних ситуаціях, передбачати кінцевий результат педагогічного процесу;

- якості особистості, що визначають ставлення до суспільства, інших людей, самої себе;
- педагогічні вміння, які реалізуються під час проектування, організації співробітництва з батьками учнів, стимулювання їхньої діяльності, запровадження багатоманітності методів роботи, в аналітико-критичному підході до оцінювання результатів спільної з батьками діяльності, а також результатів взаємодії виховного впливу на вихованість дитини.

Водночас, практика показує, що для окремих вчителів характерний авторитарний стиль спілкування з батьками учнів, невміння трансформувати сучасні педагогічні вимоги й настанови в педагогічні завдання, низька педагогічна культура, негнучкість педагогічної позиції, недостатня комунікабельність і низький рівень культури спілкування, невміння реально оцінювати виховні можливості батьків, недостатньо розвинені організаторські здібності. Недостатній рівень сформованості у батьків і вчителів педагогічної культури призводить до того, що співробітництво між ними реалізується за різними моделями, а саме:

- діяльно-продуктивною моделлю, якій властива висока відповідальність і зацікавленість батьків і вчителів в адекватному вирішенні виховних завдань;
- помірковано-узгодженою моделлю, що передбачає розуміння батьками і вчителями завдань виховання, прагнення діяти узгоджено, однак успішна реалізація завдань стримується низкою суб'єктивних причин, - недостатність знань, досвіду тощо;
- моделлю взаємного пошуку, у якій є прагнення батьків і вчителів краще зрозуміти позицію один одного, знайти можливості для зміцнення співробітництва та якнайкращої організації виховного середовища, виробити єдині педагогічні вимоги з урахуванням особливостей сімейного виховання та шкільного середовища, однак такі прагнення

часто гальмується через невміння як батьків, так і вчителів знайти адекватні способи їх практичної реалізації;

- декларативно-узгодженою моделлю, що поєднує зовнішню узгодженість з внутрішньою розбіжністю виховних зусиль батьків і вчителів;
- моделлю взаємної недовіри, що характеризується відсутністю відкритості, відвертості, прагнення йти назустріч один одному у вирішенні виховних задач;
- конфліктною моделлю, яка містить взаємні звинувачення, підозрілість, що спричинює неприязнь у стосунках[7, с 64].

Оптимальними для ефективного співробітництва батьків і вчителів можна вважати три моделі. Їх часткові недоліки можуть бути усунені в процесі активної взаємодії. Останні три моделі не тільки не сприяють вирішенню завдань, які постають перед батьками і вчителями у вихованні дитини, але й можуть мати негативний ефект. Отже, наявний стан співробітництва батьків і вчителів є незадовільним і таким, що потребує вдосконалення. Оптимізації цього процесу сприятиме оновлення й диференціація змісту педагогізації сім'ї, винайдення способів зацікавлення обох сторін у досягненні ефективності виховання дитини. Нав'язування всім батькам однакових форм співробітництва довело свою помилковість. Добір таких форм має ґрунтуватися на врахуванні потреб, запитів як конкретних батьків, так і особливостей їхньої дитини. Встановленню дієвого співробітництва сприятиме партнерство, яке вибудовується на педагогічних засадах. Партнерство передбачає постійний двосторонній зворотний зв'язок між учасниками співробітництва, чітке розмежування сфер відповідальності, визнання батьків активними учасниками, а не об'єктами педагогічної системи, заохочення батьківської ініціативи, висока оцінка їх особистого внеску у виховну діяльність, пропедевтика міжособистісної напруги, конфліктності, протистояння, побудова співробітництва на оперативному обміні інформацією, узгодження очікувань і механізмів їх реалізації. Дотримання принципу партнерства значно поглиблює процес співробітництва батьків і вчителів, спонукаючи обидві сторони до узгодження, співвіднесення своїх дій. При цьому школа має виявляти повагу до

сім'ї як до автономної суспільної інституції, застосовувати тільки роз'яснення, переконування, а ні в якому разі не примус чи грубе втручання.

РОЗДІЛ 2. ОПТИМІЗАЦІЯ ВЗАЄМОДІЇ СІМ'Ї І ШКОЛИ ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА.

2.1 Творча співпраця батьків і педагогів у розвитку морально здорової зростаючої особистості.

Проблема морального виховання набуває дедалі більшої гостроти, стає глобальнішою. Вона однаково хвилює громадськість, педагогів, батьків. Своєчасне моральне виховання дітей конче необхідне для оздоровлення суспільства. Ефективність процесу значною мірою залежить від узгодження зусиль усіх виховних інститутів і, насамперед, школи та сім'ї. Із зростанням вимог суспільства до особистості, до підвищення її моральної культури виникла необхідність широких досліджень розвитку та функціонування морального виховання. Це особливо важливо, коли йдеться про молодший шкільний вік, у якому закладаються основи особистості.

Моральне виховання молодших школярів у сучасній початковій школі ґрунтується на передовому досвіді виховання у вітчизняній та зарубіжній педагогіці. Воно потребує тісної співпраці батьків і школи на основі демократичної, рівноправної взаємодії з використанням різних методів та форм роботи. Моральне виховання дітей молодшого шкільного віку – це процес цілеспрямованого формування особистості дитини. Знання основних особливостей морального розвитку дітей допомагає правильно організувати процес досягнення цієї мети.

Можна виділити такі елементи системи моральних цінностей виховання:

- абсолютно вічні, які мають універсальне значення та необмежену сферу застосування і загальнолюдський характер (доброта, чесність, любов, гідність, мудрість, краса, справедливість);
- громадські, які ґрунтуються на визнанні гідності людей і застосовуються в демократичних суспільствах (поняття прав і свобод людини, обов'язків перед іншими людьми, ідеї соціальної гармонії);
- національні, які є значущими для одного народу і не завжди поділяються іншими народами (почуття національної гідності, історична пам'ять);

- сімейні, які є основою сімейного життя, визначають закони подружжя, піклування про дітей і старших;
- особистісні, які стосуються особистого життя людини, визначають риси її характеру, особливості поведінки, стиль життя.

Два інститути грають першочергову роль у процесі морального виховання. Перший – це сім'я, де дитина закладає основи характеру своєї особистості. Моральні стосунки в сім'ї накладають відбиток на все життя людини, оскільки їх вплив пов'язаний, по-перше, із сильними переживаннями, по-друге, вони постійніші, по-третє, в них закладаються підвалини всіх моральних ставлень людини до суспільства, до праці, до інших людей.

Другий – це освітні заклади, які організують процес морального виховання.

Форми та засоби морального виховання дітей:

- роз'яснення критеріїв моралі;
- бесіди на морально-етичні теми;
- обговорення книжок, статей, телепередач, життєвих ситуацій;
- аналіз вчинків людей, визначення їх моральної сутності, їх оцінка;
- формування вміння критично ставитися до своїх вчинків і поведінки;
- організація діяльності дітей.

За допомогою форм виховання вчитель організує процес морального виховання за такими напрямками:

- моральна освіта;
- вироблення навичок і звичок поведінки;
- формування морального досвіду;
- спонукання до морального самовдосконалення;
- приклад учителя.

Велику роль у моральному розвитку дитини відіграють й такі засоби виховання як вправи і привчання, організація різних доручень і виконання обов'язків дітьми. Це важливо при формуванні таких цінних моральних якостей як охайність, дисциплінованість, працелюбність, організованість, взаємодопомога, турботливість. Але потрібно уважно ставитися до режиму навчання, праці та відпочинку дитини, щоб не перевантажити її. В такому

випадку може мати місце зниження ефективності методів виховання або дитина може отримати викривлене поняття про норми правильної етичної поведінки. В подальшому це може негативно відобразитись на стосунках особистості з оточуючими.

Головними завданнями роботи школи з сім'єю є:

- пропаганда педагогічних знань з метою підвищення педагогічної грамотності батьків;
- організація заходів, спрямованих на оволодіння батьками системою умінь, необхідних для організації діяльності дитини вдома;
- гуманізація змісту та форм роботи з сім'єю і взаємовідносин «педагоги-батьки».

Стратегія співробітництва допоможе вирішити такі проблеми, як формування інтересів та ціннісних орієнтацій у сфері культури, встановлення гуманітарних взаємин між учнями, попередження асоціальної поведінки, конфліктів, встановлення взаєморозуміння між поколіннями.

Форми співпраці школи із сім'єю.

Колективні: батьківські збори, конференції, лекції з батьками, бесіди за «круглим столом», педагогічний тренінг, дні відкритих дверей, диспути.

Індивідуальні: бесіди, консультації, відвідування сімей, листування, педагогічні доручення батькам, зустрічі з батьками.

Диференційовані: вечори сімейних традицій, виставки, випуск тематичних газет, конкурси, зустрічі поколінь, дискусійні клуби.

Для удосконалення педагогічних знань, педагогічної культури, взаємостосунків, розвитку практичних умінь батьків у вихованні дітей, поряд із традиційними використовуються нестандартні методи взаємодії: ділові ігри, прес- конференції, експрес – опитування, вікторини, аукціон ідей, дні добрих справ.

Серед засобів морального виховання дітей особливе місце посідає українська народна казка. Атмосфера казки завжди чарівна, таємнича. Привабливість української казки для виховання в тому, що в ній має місце художня вигадка, присутні національні символи, етнічні елементи, думки героїв

про ті чи інші події або випадки, які мають місце в реальному житті. Доцільність використання національної казки у вихованні дитини підтверджується тим, що саме через ці елементи відбувається несвідомий вплив на емоції та почуття дитини, який підсилюється динамічним імпульсом на етнічну свідомість.

Важливе місце у вихованні дітей у сучасній родині мають зайняти моральні та естетичні народні звичаї і традиції. Святкування сім'ями дат народного календаря, що включає дати і події, які мають вселюдський та національний характер : День пам'яті (проводи) – відвідування могил померлих родичів, загиблих воїнів, День Перемоги, День матері, Новий рік, Різдво, Великдень, Вербна неділя, Трійця, Івана Купала, Свято зажинок і обжинок, Свято знань, День сім'ї та Національної незалежності. Дати родинного календаря : день родини, дні народження кожного члена сім'ї, сімейні ювілеї, роковини подружнього життя за участю дітей і онуків. Ці заходи сприятимуть єдності поколінь, міцності родини, засвоєнню кращих традицій українського народу, зростанню національної свідомості, самоповаги і поваги до інших народів.

Доцільно згадати і про велику кількість цікавих пам'яток української етнічної культури. Вони збереглися у вигляді прислів'їв і приказок, що виступають своєрідними підказками для батьків та їх дітей у нелегкій справі виховання високоморальної особистості.

Вибір методів залежить від педагогічної культури родини, її уявлення про цінності, розуміння мети виховання, ролі батьків у становленні особистості дитини, стилю взаємин в сім'ї та іншого. Тому методи несуть на собі яскравий відбиток виховних пріоритетів родини.

З метою створення організаційно – педагогічних умов для взаємодії батьків і педагогів, заради підвищення рівня морального виховання дітей пропонуємо такі форми роботи.

1. «Університет педагогічних знань».

Організувати роботу психолога – педагогічної консультативної служби для батьків, яка буде надавати допомогу у вихованні дитини, допоможе

озброїти батьків основами педагогічної культури, познайомити з актуальними питаннями морального виховання дітей.

Тематика лекцій з батьками:

«Три шляхи у вихованні»;

«Описова похвала»;

«Кордони особистості»;

«Етапи діалогічної взаємодії у вирішенні конфліктних ситуацій».

2. Батьківські збори.

Перед зборами класний керівник має повідомити тему та запропонувати літературу, де батьки можуть детальніше ознайомитися зі змістом запропонованої тематики.

Тематика батьківських зборів:

«Чи можна спізнитися з вихованням у дитини доброти, чуйності?»;

«Дитина повернулася зі школи»;

«Правила в моїй сім'ї»;

« Діалогічна взаємодія в сімейних конфліктах»;

« Світ дитини. Особливості становлення».

3. Бесіди за «круглим столом».

Бесіди надають учасникам можливість діяти, практикувати навички співробітництва міжособистісного спілкування, вироблення загального рішення.

Тематика бесід:

«Як звертатися до дитини»;

«Моя самооцінка»;

«Наслідки покарань»;

«Емоції дитини» (фото 10);

«Особливий час»;

« Типові порушення сімейного виховання».

Перед бесідою за «круглим столом» класний керівник може запропонувати виготовити колаж.

Колаж – це своєрідне запрошення до розмови з приводу певної проблеми. Він розширює творчі можливості, розвиває вміння різними засобами виражати свої почуття і думки, дозволяє проявити оригінальність і унікальність особистості, загалом розширює рамки бачення людини.

4. Педагогічні тренінги.

Тренінги призводять до цілісного емоційного осягнення ситуації чи проблеми, яка пізнається, осмисленого її розуміння. Вони мають бути цікавими, легкими і приємними.

Тематика педагогічних тренінгів:

«День із життя дитини»;

«Спогади дитинства»;

«Ситуації»;

«Правда про права»;

« Полюби себе»;

«Як зняти стрес».

5. День добрих справ.

У цей день учитель, батьки і діти мають разом виконувати заздалегідь продумані справи, які сприятимуть формуванню у дітей моральних якостей (доброта, справедливість, працьовитість, самостійність).

Добрі справи:

- висаджування рослин біля школи(фото1);
- допомога вихованцям дитячого будинку (фото 2);
- оформлення класної кімнати;
- ремонт підручників;
- виготовлення подарункових сувенірів (фото3).

6. Анкети для батьків.

«Зміст і методика морального виховання дітей у сім'ї» (додаток 1);

« Як ви співпрацюєте з учительським колективом школи?» (додаток 2).

7. Тести для виявлення рівня моральної вихованості дітей молодшого шкільного віку(додаток 3).

8. Позакласні заходи за участю батьків, членів родини.

Їхня мета - зблизити дітей з батьками, допомогти дітям глибше пізнати світ, збудити прагнення зберегти пам'ять про найдорожчих людей – своїх рідних; виховувати глибоке почуття любові, пошани до батьків, свого роду;

удосконалювати вміння аналізувати власні відчуття, вчинки людей; спонукати на добрі вчинки, формувати особисту життєву позицію.

Тематика позакласних заходів:

«Разом ми зможемо все»;

«Добрі справи у родині»;

«Шануй батька й няньку»;

«Дбай про інших»;

«Подарунок для мами своїми руками» (фото 4);

«Хліб - усьому голова» (фото 5);

«Чи вихована ти дитина?» (додаток 4);

«Рушник моєї бабусі»;

«Традиції та реліквії моєї родини» .

Всі ці форми роботи покликані допомогти кожному учаснику освітнього процесу реалізувати свої можливості: учителю – по – іншому поглянути на себе, на свою діяльність, методи роботи, здійснювати зв'язок з сім'єю; батькам – включитися в життя своєї дитини і стати активним учасником усіх шкільних заходів; учням – дати відчути свою цінність, неповторність, талант і вселити впевненість, що їх цінують, люблять, піклуються про них.

За допомогою форм виховання вчитель організує процес морального виховання за такими напрямками:

- моральна освіта;
- вироблення навичок і звичок поведінки;
- формування морального досвіду;
- спонукання до морального самовдосконалення;

- приклад вчителя.

Дисциплінованість, організованість – суттєві ознаки моральної вихованості та культури людини. Основою дисципліни є поєднання методів переконання з метою формування свідомості і розумної вимогливості. Це важлива передумова для опанування вміннями і звичками моральної поведінки.

Хочеться звернути увагу на те, що у процесі виховання батьки мають пам'ятати головне : діти наслідують їх у всіх своїх діях, рухах і словах. Перші уявлення про ідеал, про досконалість пов'язані насамперед з образом батьків. Вимоги до дітей не повинні розходитись із власною поведінкою. Тепло домашнього мікроклімату, комфорт і затишок стимулюють до прийняття родинних правил, манер, поведінки, поглядів і прагнень.

Сьогодні в нашому суспільстві йде процес переосмислення ідей, теорій, історичних фактів і важливо не упустити молоде покоління в сенсі ціннісних орієнтацій. Морально-правові та громадянські цінності в житті людини, суспільства залишаються незмінними: Людина, Сім'я, Вітчизна, Мир, Добро, Милосердя, Співчуття, Взаємодопомога, Совість, Честь, Любов.

2.2 Формування патріотичних якостей молодших школярів у взаємодії родини та зовнішнього виховного середовища.

*Без будь-кого з нас Батьківщина може обійтися,
але будь-хто з нас без Батьківщини – ніщо.*

Василь Сухомлинський

Виховання громадянина-патріота – одне з головних завдань реформування освіти в Україні. Патріотизм як моральна якість має широкий зміст. З огляду на це в освітньому процесі рекомендують поєднувати такі види роботи з молодшими школярами:

- ознайомлення дітей з явищами суспільного життя та народознавства;
- ознайомлення з мистецтвом та образотворча діяльність;
- організація практичної діяльності дітей – праця, спостереження, виховні заходи, ігри тощо;

- відзначення національних та державних свят.

Патріотизм (від латинського *patria* – країна, вітчизна, батьківщина) – це любов і відданість Батьківщині, прагнення своїми діями служити її інтересам. Історичне джерело патріотизму – це формування зв'язків з рідною землею, рідною мовою, народними традиціями, звичаями та культурою. Патріотизм реалізується в служінні Батьківщині поряд з законослухняністю, любов'ю до рідної природи, і завжди був яскравою рисою українського характеру та будувався на базових цінностях народу, ніс певну ідею та ідеологію, спрямовані на зміцнення держави [4, с.1].

Основними напрямками патріотичного виховання дітей є:

- формування уявлень про сім'ю, родину, рід і родовід;
- ознайомлення з явищами суспільного життя;
- формування знань про історію держави, державні символи;
- ознайомлення з традиціями і культурою свого народу;
- формування знань про рідний край.

Успішне формування патріотичних якостей у молодших школярів неможливе без участі сім'ї та зовнішнього виховного середовища.

Патріотичне виховання підростаючого покоління завжди було одним з найважливіших завдань родини й школи, адже дитинство і юність — найкращий час для виховання почуття любові до Батьківщини. Під патріотичним вихованням розуміється поступове і неухильне формування в учнів любові до своєї країни. Безумовно, патріотичне виховання підростаючого покоління – основа стабільного розвитку країни в майбутньому. У школярів повинне вироблятися відчуття гордості за Україну і її народ, пошана до його великих звершень і гідних сторінок минулого.

Для досягнення цієї мети були визначені принципи патріотичного виховання (схема 1).

Основним завданням школи в партнерстві з батьківською громадськістю є підготовка молодого покоління до майбутнього самостійного життя. Шанобливе ставлення дітей до батьків – одна з головних умов побудови щасливого життя.

Успішне виховання патріотичних якостей учнів неможливе без участі сім'ї. Саме в ній створюється психологічна основа орієнтації майбутнього громадянина, закладаються перші поняття про «малу Батьківщину». Розповіді й бесіди-спогади про патріотичні справи батьків, міркування над минулим є одночасно й уроками мужності для дітей, і передачею естафети від покоління до покоління, зв'язком часів. У такі хвилини діти почувають себе єдиним цілим, невіддільним від героїчного минулого своїх дідів, батьків і матерів. Подорожуючи, батьки й діти ознайомлюються з культурою країни, її минулим і сьогоденням, відвідують меморіальні комплекси, які силою свого емоційного впливу пробуджують у серцях дітей скорботу про полеглих, любов і повагу до співвітчизників старшого покоління, що відстояли для них свободу і незалежність. За правильної позиції батьків такі подорожі можуть зіграти неоціненну роль у патріотичному вихованні дітей.

Для забезпечення завдань патріотичного виховання доречно передбачити проведення в школі такі виховні заходи за участю батьків:

- години народознавства «Рушник моєї бабусі», «Традиції та звичаї українців»;
- патріотичні виховні години, зустрічі учнів з учасниками АТО;
- години спілкування «Кольори, що дають надію», «Державні символи України», «Народні символи України», «Всі українці - одна сім'я»;
- тематичні лекції патріотичного спрямування «Ми – діти незалежної України», «Минуле та сучасне ідуть поруч»;
- круглий стіл «Я і соціум: проблеми самореалізації» (спільно з психологом), «Що значить бути патріотом?», «Ми – європейці: реальність і перспективи»;
- марафон ерудитів «Наша Вітчизна – Україна», «Україна – єдина країна»;
- класні посиденьки «Традиції та реліквії моєї родини», «Бабусина скринька»;
- уроки мужності: «Пам'ять серця», «Є пам'ять, якій не буде кінця», «Ваш світлий Подвиг незабутній», «Що означає бути патріотом?»;

- загальношкільні акції «День вишиванки», «Ми – за мир!», «Героям України!»;
- позакласні свята «Тобі, Україно», «Ми – діти твої, Україно»;
- патріотичні флеш-моби «Ми нащадки козаків», «За єдину Україну!», «Вибрати не можна тільки Батьківщину», «Діти за мир у всьому світі!», «Сила дружби»;
- дослідницько-пошуковий проект «Ми пам'ятаємо про них і низько до землі вклоняємось».

Запропоновані виховні заходи мають стати поштовхом до спільної роботи педагогів та батьків задля формування патріотичних якостей молодших школярів. Проведення таких тематичних заходів у початковій школі сприяє формуванню певних знань про українців як народ, особливості його трудової діяльності й побуту, матеріальну та духовну культуру, історичний досвід і нинішній спосіб організації життєдіяльності, його традиції, звичаї, знання прородовід, отчий край.

У результаті позакласної народознавчої роботи в учнів найбільш яскраво формуються патріотично спрямовані ціннісні орієнтації, як стійке, інтегративне особистісне утворення, що є результатом національно-патріотичних установок на основі етнічних ціннісних орієнтацій та мотивів, утворення у дітей сукупності народознавчих знань і осмислених уявлень про народознавчі поняття. Саме використання народних традицій, обрядів у навчанні через цілеспрямованість і підпорядкованість цього навчання власним уподобанням молодших школярів – одна з важливих ідей сьогодення.

У родині закладаються основи виховання патріотизму і почуття національної приналежності. Тому вважаємо, що ефективність роботи в цьому напрямку залежить від тісного контакту з батьками.

Більшість батьків у нашій країні добре розуміє свою відповідальність за виховання своїх дітей і приділяє їм багато часу і уваги. Проте ще багато таких батьків, які намагаються перекласти всю відповідальність за виховання дітей на плечі учителів. Тим часом давно відомо, що якість виховання і навчання дітей залежить не тільки від школи. Адже більшу частину свого часу діти

проводять вдома, в сім'ї. Показниками стану сімейного виховання є те, як школярі виконують домашні завдання, як виховується у них любов до праці, як проводять вони своє дозвілля, з ким товаришують. Батьків необхідно націлювати на те, що ефективність виховання значною мірою залежить від дружнього і погодженого виховного впливу на них сім'ї і школи, батьків і учителів. Науковці визначають наслідування як один з методів виховання. Про це мають завжди пам'ятати дорослі – батьки, вихователі, вчителі, які виступають для дітей взірцями поведінки.

Батьки виховують дітей не лише словом, переконанням, а й своїм власним прикладом, своєю поведінкою. Вони впливають на дітей тоді, коли тілише вступають в життя і вперше починають пізнавати навколишній світ. Тому виховний вплив батьків буває особливо сильним. Адже перші дитячі враження – це найяскравіші враження. Вони зберігаються часто на все життя.

Діти намагаються повторювати вчинки і дії дорослих, що їх оточують. Пояснюється це тим, що у молодшому віці ще немає достатніх знань і життєвого досвіду. В силу цього діти й намагаються наслідувати дорослих і насамперед своїх батьків.

Ось чому поведінка батьків – це основний вирішальний спосіб виховання дітей в сім'ї. Якщо батьки прагнуть навчити своїх дітей бути правдивими і чесними, а самі в їх присутності говорять неправду, то ефективність їх виховного впливу значно знизиться. Якщо батько або мати намагаються виховати в своїх дітей такі якості, як дисциплінованість і організованість, ввічливість і повагу до старших, а самі не мають цих якостей – така робота не дасть потрібних наслідків. Батькам також важливо використовувати виховний вплив на дітей через літературних героїв, персонажів кінофільмів, постаті видатних діячів науки, техніки, культури. Відомо, що сім'я – той основний осередок, де відбувається формування особистості дитини. Вплив сім'ї на дитину домінуючий, унікальний, а багато в чому й незамінний. В сім'ї особистість формується в природних умовах, вихователі тут – найближчі й найдорожчі для дитини люди, з якими вона постійно спілкується і яким повністю довіряє. Саме в сім'ї беруть

початок світогляд, ідейні й моральні переконання, етичні й естетичні ідеали і смаки, норми поведінки, трудові навички, ціннісні орієнтації, дитина вперше прилучається до рідної мови, історії та культури свого народу, його традицій, звичаїв, обрядів, усього укладу життя. Тільки в соціальному оточенні людина засвоює зразки поведінки й наслідує їх: спочатку під зовнішнім контролем, до якого відносяться батьки, школа та громадськість, а потім це може стати й основою саморегуляції особистості як такої.

Школі, безумовно, належить важлива роль у вихованні і навчанні молодого покоління. Адже вона покликана сформувати в учнів компетентності і наскрізні вміння, що знадобляться протягом усього життя. Школа здійснює також інтелектуальний та культурний розвиток дитини.

Одним із шляхів оптимізації взаємодії двох провідних інституцій виховання, сім'ї і школи, є підвищення провідної ролі школи у розвитку особистості молодшого школяра. Це сприятиме озброєнню учнів глибоким багажем знань, виробленню практичних навиків та вмінь [4, с.6].

Сьогодення вимагає, щоб виховання громадянина-патріота відбувалось як цілеспрямований, систематичний, регульований процес, мета якого – утвердження свідомості нації, народу, етнічної культури, мовної єдності, кращих рис характеру громадянина України. Тому доречно використовувати такі напрямки роботи з батьками з питань патріотичного виховання:

- ознайомлення батьків з роботою навчального закладу у питаннях патріотичного виховання;
- залучення батьків до співпраці та стимулювання їхньої активної участі в ній;
- організація різноманітних заходів за участю батьків;
- ознайомлення батьків з результатами навчання і розвитку дітей (відкриті перегляди, тематичні тижні, інформація в куточках батьків).

Показниками ефективної організації роботи системи «Школа-батьки» є налагодження спільної діяльності педагогів і батьків щодо формування патріотичних якостей молодших школярів, а саме, ступінь готовності учителів та батьків до спільної діяльності з формування патріотичних якостей молодших школярів; єдність цілей, методів роботи педагогів та батьків; бажання вчителів вивчати передовий педагогічний досвід, нові технології організації виховної роботи; прагнення батьків до психолого-педагогічної просвіти з проблеми формування патріотичних якостей підростаючої особистості та їхня участь у виховних заходах.

У першому класі проводимо родинне свято «Хата моя, біла хата». Мета цього свята - прищеплення любові до рідного краю, батьківської хати. Підсумком роботи з патріотичного виховання в першому класі стала виставка «Родинних альбомів», які діти разом з батьками готували протягом навчального року. Це була перша проектна робота, яку родини готували спільними зусиллями.

У других класах було проведено свято «Рідну землю, де живемо, Україною зовемо» та інтелект-шоу «Я люблю Україну». Мета цих заходів – поширення знань учнів про українські традиції, українські обереги, прищеплення любові до рідного краю, української мови, пісні, виховання поваги до близьких людей, виховання потреби зберігати українські традиції та цінності роду. Такі заходи допомагають укріпленню взаємозв'язку «сім'я – школа», «сім'я – учень – вчитель», поширюють і укріплюють знання про народні українські традиції.

Важливим традиційним засобом національно-патріотичного виховання є вивчення символіки нашого народу. Знайомство з народними та державними символами постійно поглиблюється в ході проведення виховних годин та свят «Національні символи України», «Якого кольору хліб», «Свято рушника».

Збагачення школярів патріотичними почуттями здійснюються також під час засвоєння ними українських народних обрядів та звичаїв, релігійних та родинних свят. Це велика духовна зброя, яка вчить дитину любити людей,

рідну землю, природу, вчить глибоко цінувати все те, чим багата українська земля. У вихованні патріотичних почуттів, інтересу до народних традицій варто використовувати календарно-обрядові свята. Протягом навчання в третьому класі діти знайомляться зі святом Андрія, Миколая, Різдом, Стрітінням, Масляною. Народні звичаї спрямовані на прославлення життя, його вічне оновлення, утвердження ідей добра.

Сьогодні навчально-виховна діяльність в навчальних закладах переповнена різноманітними програмами, проектами, дослідженнями, що іноді перевтомлюють і вчителів, і учнів. Проте, з цього переліку, ні в якому разі не можна викидати патріотичну роботу з підростаючим поколінням. Упродовж усього перебування дитини в школі виховний процес має бути направлений на виховання патріота своєї родини, краю, держави, заснованого на повазі та шанобі до старшого покоління, історії, традицій та звичаїв народу.

У центрі виховного процесу повинна стояти дитина, яка живе, розвивається, формує свій світогляд і утверджується як особистість в тісній співпраці батьків, родини, педагогічного колективу, органів учнівського самоврядування, громадськості на базі знань історії, традицій та звичаїв народу, національної свідомості.

У кожної родини своя історія зі своїми героями. Саме тому батьки повинні ще з перших самостійних кроків дитини, так як у минулому, прокладати шлях до обелісків та монументів Слави, навчаючи своїм прикладом вшановувати загиблих та померлих за кращу долю свого народу. Покладаючи квіти до могили, батьки дитині розкажуть обов'язково про свого дідуся чи прадідуся, про тих героїв, що загинули на фронтах війни. Розмова батьків, членів родини старшого покоління з дітьми про минуле формує повагу до нього ще з дитинства.

Разом з тим, важливою формою батьківської педагогіки є спільний перегляд кінофільмів та документальних фільмів про минуле України, героїчні подвиги українського народу на різних етапах становлення держави. Спільний перегляд, обговорення екранізованих подій, документальної справедливості, їх аналіз дають можливість глибше сприймати побачене, вчитися переживати,

шанувати та робити висновки.

На жаль, сучасне життя учнів та молоді повністю починає залежати від мобільного телефону та комп'ютерів. Книга залишається як унікальний експонат на полиці. Ми спонукаємо, аби батьки самі читали, передавали цю любов до книги і своїм дітям. Саме в книгах можна добре прослідкувати патріотизм та героїзм нашого народу. Тому бажано не забувати в батьківському патріотичному вихованні про книгу. Сам прочитав - зацікавив дитину.

Важливою умовою формування патріотичних почуттів є забезпечення засвоєння дітьми знань з історії українського народу, народних та родинних традицій, обрядів, звичаїв, народного мистецтва, рідної мови, ознайомлення з кращими зразками сучасної культури, науки, мистецтва.

Будуть змінюватися часи, школа вирішуватиме нові завдання, проте актуальною є і буде одна проблема – виховання громадянина України, який знає і пам'ятає свій рід, материнську мову, цінує минуле і буде гідно творити майбутнє.

2.3 Шляхи взаємодії сім'ї та школи у піклуванні про здоров'я та фізичний розвиток учнів.

Стан здоров'я всіх громадян нашої держави, а особливо дітей та молоді, є предметом зацікавлення науковців різних галузей, які намагаються дійти істини про найефективніші способи його підтримки, зміцнення і збереження.

Визнаний педагог сучасності В.О. Сухомлинський стверджував, що здоров'я – це повнота духовного життя, радість, ясний розум, що залежить від особистості. Він говорив, що «піклування про здоров'я – це найважливіша праця вихователя... Якщо виміряти всі мої турботи і тривоги про дітей, то добра половина їх – про здоров'я»[8, с 134].

У 2008 році вийшла у світ «Енциклопедія освіти» за редакцією В.Г.Кременя. У ній вказано, що сучасна наука нараховує близько 300 визначень поняття здоров'я. Широко відомим є визначення цього поняття, прийняте ВООЗ, в якому зазначається, що «здоров'я – це стан повного фізичного, душевного і соціального благополуччя, а не лише відсутність хвороб і фізичних дефектів»[3, с. 318].

Наслідком глибоких соціально-економічних перебудов в Україні є загострення протиріч між зростаючою потребою суспільства в активних, здорових громадянах і значним погіршенням здоров'я дітей і підлітків.

Така ситуація вимагає перегляду основних напрямків системи фізичного виховання зростаючої молоді. Науковці переконані, що завдання виховання можуть успішно вирішуватися лише за умови спільної роботи школи та сім'ї. У вирішенні цієї проблеми не можна відкидати важливості різних соціальних інститутів, однак загальна позиція сучасних досліджень дозволяє стверджувати, що саме сім'я і школа є не просто важливими, але і необхідними, у вищій ступені дієвими компонентом розвитку дітей.

У родині знаходять початок досягнення та успіхи більшості представників підростаючого покоління, відчують затишок літні люди. Від самого народження людини до останніх хвилин її життя поряд знаходяться найближчі родичі, котрим довірені не тільки найпотаємніші думки, а й найважливіше – здоров'я (про нього найбільше турбуються батьки малюків, діти літніх та пристарілих, і, водночас, кожен отримує віддачу – взаємне піклування один про одного). Батьки є першими охоронцями та пропагандистами здоров'я серед дітей. У родинному колі проходить основна частина соціалізації здоров'я, мета якої - формування поведінки, умінь та навичок, що сприятимуть доброму самопочуттю та захисту від різних загроз для здоров'я на всіх етапах розвитку дитини. У родинному колі дитина має засвоїти основи гігієнічних навичок, вміння піклуватися про себе та про інших членів родини, мати можливість сформувати здоров'язберігаючу поведінку. Зразком у цьому мають стати батьки[5, с. 23].

Останнє десятиріччя стосунки між членами сім'ї ускладнюються через надмірне захоплення дітей і молоді гральними автоматами, комп'ютерними іграми. Це забирає значну частину вільного часу і негативно впливає на навчальну діяльність та порозуміння з дорослими, шкодить здоров'ю. Відомим є факт, що відеоігри та робота за комп'ютером більше 2-х годин порушує фізичне здоров'я і формує надмірну імпульсивність та агресивність характеру.

Виховуючи своїх нащадків, батьки мають враховувати, що у дитячому та юнацькому віці здоров'я формують фізична, психічна, соціальна, духовна складові. Впливають на стан здоров'я харчування, рухова активність (достатня чи недостатня), вживання алкоголю чи наркотичних засобів, переживання стресових ситуацій, рівень медичного обслуговування, екологічна ситуація тощо. Порушення фізичного здоров'я людина відчуває найгостріше. Це проявляється у вигляді болю різної сили, дискомфорту при певних рухах, порушенні роботи внутрішніх органів, підвищеням температури тіла, загальною слабкістю. Дбати про фізичне здоров'я і фізичний розвиток потрібно постійно. Розпочинається ця робота саме у сім'ї. Батькам слід ретельно продумати щоденне фізичне навантаження своєї дитини, дотримуватись правильного режиму дня, організувати активний відпочинок, раціональне харчування, озброїти знаннями і забезпечити неухильне дотримання правил безпечної життєдіяльності - все це сприяє збереженню і зміцненню здоров'я, а відтак впливає на якість життя дитини, родини, суспільства в цілому.

Виховання дітей – громадянський обов'язок батьків, а не лише їхня особиста справа. Суспільству не байдуже, якими виростуть діти: здоровими, сильними, працелюбними громадянами чи людьми з ослабленим здоров'ям та низьким рівнем працездатності. Батьки, згідно Конституції, повинні відповідати перед державою за фізичне й моральне виховання дітей. З іншого боку фізичний розвиток людини є однією зі складових мети освіти згідно із Законом України «Про освіту» [1, с. 2]. А отже, завданням загальноосвітніх навчальних закладів, зокрема шкіл.

Сім'я разом зі школою створює той найважливіший комплекс факторів і умов виховного середовища, який визначає ефективність всього освітнього процесу. У Державній національній програмі «Освіта (Україна ХХІ століття)» підкреслюється: «В основу національного виховання мають бути покладені принципи єдності сім'ї і школи, наступності і єдності поколінь. Школа має продовжувати родинно-сімейне виховання, працювати в тісному контакті з батьками, налагоджувати взаємозв'язок між школою і родиною, бо це – основа,

передумова підвищення активності навчання та виховання» [2, с.3]. Сучасні умови вимагають від вчителів і батьків перегляду змісту взаємодії. Сім'я і школа повинні виступати партнерами у вихованні дитини, що означає рівність, взаємну повагу, чуйність і зацікавленість в успішному здійсненні співробітництва. Це вимагає пошуку нових форм взаємодії і співпраці.

Форми роботи з фізичного виховання в системі «сім'я- школа».

1. Відкриті уроки фізкультури.

Відвідування батьками уроків фізичної культури має на меті показати організаційно-методичний рівень проведення уроків і рівень оволодіння дітьми руховими вміннями і навичками, уміння взаємодії в команді.

2. Позакласні заходи.

Позакласні заходи мають вирішальне значення для підтримки зв'язків сім'ї і школи. Основна їхня мета - це формування у дітей і батьків стійкої мотивації до ведення здорового способу життя та занять фізичною культурою. Особлива увага в позакласних заняттях повинна звертатися на реалізацію школярами в повсякденному житті знань, умінь і навичок, набутих на уроках. Це корисно й учням, що активно займаються спортом в ДЮСШ, де заняття мають вузьке спрямування (спеціалізацію).

Позакласна робота в загальноосвітньому навчальному закладі включає спортивні змагання, змагання за шкільною програмою, конкурси, веселі старти, фізкультурні свята, учнівську олімпіаду з фізичної культури, спортивні вечори, дні здоров'я, зустрічі з відомими спортсменами, провідними тренерами.

Спортивно-оздоровчі свята

Ця форма роботи дуже подобається учням насамперед тому, що об'єднує їх спільними переживаннями, дарує відчуття перемоги. Підготовка до свята, розучування віршів, гарне оформлення зали чи майданчика, оригінальні костюми, красиві емблеми, які діти готують разом із батьками, музика, пісні, різноманітні конкурси, ігри позитивно впливають на загальний фізичний розвиток дітей, розвивають у них почуття краси, уяву (фото 8). А головне - спортивні свята допомагають формувати бажання бути сильними, спритними,

витривалими, займатися спортом. Спільна діяльність, додання труднощів зміцнюють дитячий колектив, пробуджують почуття відповідальності. Незалежно від форми організації, такий захід обов'язково має бути справжнім святом для дітей. Неприпустимо перетворювати його на розважальне видовище для дорослих. Варто залучити їх до спільної діяльності.

Тематика спортивних свят різноманітна: «Тато, мамо, я - спортивна сім'я», «Разом з батьками до спортивного Олімпу», «Веселі старти», «Старти надій», «Зимові розваги», «Козацькі забави», «Турнір найсильніших».

Дні здоров'я

День здоров'я – це день, вільний від уроків. Дні здоров'я мають бути цілковито використані для активного відпочинку учнів на свіжому повітрі, для проведення цікавих, нестандартних і не надто обтяжливих змагань, замиських походів тощо. Участь в них мають брати всі, без винятку, учні, по можливості – і батьки учнів. Дні здоров'я і спорту можна проводити одночасно з усіма учнями школи або з групами класів (окремі паралелі або суміжні паралелі). Ці заходи можна організувати на території школи, в паркових зонах неподалік від школи, а також з виїздом за місто. Орієнтовна тривалість заходів для учнів 1-4 класів – 2-3 години. Заходи з виїздом за місто можуть бути тривалішими. Дні здоров'я призначаються на ті терміни, коли за спостереженнями лікаря і педагогів учні відчувають найбільшу потребу в активному відпочинку. Не можна призначати їх на час шкільних канікул і на вихідні дні, оскільки в цей час школярі і так відпочивають, а дні здоров'я передбачені як додатковий активний відпочинок. Змістом таких днів є, як правило, рухові та спортивні ігри; прогулянки і походи з іграми на місцевості, з проведенням туристських змагань і конкурсів; спортивні комплексні змагання на зразок «Стартів надій», конкурси на кращого стрибуну, метальника, бігуна, силача тощо, різноманітні розваги. В паузах для відпочинку – вікторини, настільні ігри, показові виступи.

Спортивні змагання(класифікаційні та некласифікаційні)

Спортивні змагання не тільки сприяють формуванню в учнів таких важливих рис характеру, як наполегливість, воля до перемоги, сміливість, колективізм, дружба, але й мають вирішальне значення в організаційному зміцненні та поживленні всієї діяльності класного колективу і, насамперед, сприяють залученню до систематичних занять спортом. Участь у спортивних змаганнях стимулює дітей удосконалювати свою майстерність, краще оволодівати спортивною технікою, безперервно підвищувати рівень всебічного фізичного розвитку, а це, в свою чергу, створює необхідні умови для досягнення кращих спортивних результатів. У таких змаганнях члени родин учнів можуть бути уведені у журі, організувати активну підтримку команд, створити призовий фонд (фото 9).

Зустрічі з відомими спортсменами, провідними тренерами, відвідування занять спортивних секцій, ДЮСШ

Такі заходи сприяють популяризації фізичної культури і спорту, заохоченню учнівської молоді до занять у спортивних секціях. Особисте знайомство зі спортсменом, усвідомлення того, що він звичайна людина, яка багато працювала над собою, тренувалась, а тому досягла вершин у спорті, - ось найкращий мотиватор до занять фізичною культурою і спортом для молодшого школяра.

Походи вихідного дня

Похід – це пересування дітей в природному середовищі з пізнавальною та оздоровчою метою. Похід - додатковий досвід для дитини, можливість розвинути витривалість, загартувати організм, вчитися співпрацювати в колективі, допомагати товаришам, адаптуватися у незвичному середовищі, спостерігати і активно вивчати природу. А ще похід — це прекрасний шанс поспілкуватися з батьками і однокласниками в неформальній обстановці.

Лекторії для батьків

Основна мета - формування знань з основ здорового способу життя, організації системи фізичного виховання молодших учнів.

Тематика лекцій:

- основи формування здорового способу життя;
- організація сімейного побуту-необхідна умова розвитку дитини в сім'ї;
- фактори, які впливають на стан здоров'я дитини;
- вікові особливості розвитку дітей в молодшому шкільному віці;
- оздоровчі засоби фізичного виховання дітей молодшого шкільного віку;
- організація самостійної рухової діяльності учнів.

Тематичні батьківські збори

Тематичні батьківські збори проводяться з метою озброєння батьків знаннями з проблеми формування здорового способу життя, організації сімейного побуту для виховання здорової, фізично досконалої дитини, залучення батьків до спільної діяльності сім'ї і школи з організації системи фізичного виховання дітей.

Тематичні батьківські збори проводяться вчителями початкових класів з запрошенням вчителів фізичної культури, лікарів та психологів школи.

Орієнтовна тематика батьківських зборів може бути такою:

- гармонійний розвиток дитини - головна мета родинного виховання;
- організація сімейного побуту - необхідна умова розвитку дитини в сім'ї;
- виховання родиною здорової, фізично досконалої людини;
- організація системи фізичного виховання молодших школярів;
- стан здоров'я та фізичної підготовленості молодших школярів;
- здоровий спосіб життя;
- рухова активність дітей - основа здоров'я дитини;
- фізичне виховання в сім'ї;
- руховий режим першокласника.

Індивідуальні консультації з батьками

Їх здійснюють вчителі початкових класів, вчителі фізкультури, психологи шкіл, медичний персонал школи. Індивідуальні консультації спрямовані на ознайомлення батьків з психофізіологічними особливостями розвитку дитини, складання рекомендацій з використання фізичних вправ для корекції психофізичного стану дитини, визначення системи контролю за рівнем фізичного стану та планування фізичних навантажень оздоровчої спрямованості. Однією із форм є проведення Днів довіри. У визначені дні педагог, лікар, психолог здійснюють прийом батьків і консультують їх з проблем організації фізичного виховання для покращення здоров'я дітей.

Активне залучення батьків до позакласної роботи з фізичного виховання дозволить створити у школі родинну атмосферу, допоможе вчителю та батькам об'єктивно оцінити сильні і слабкі сторони у вихованні дитини. Педагогічний колектив та колектив батьків мають бути єдиним живим організмом, об'єднаним спільною метою, гуманними стосунками та високою відповідальністю.

ВИСНОВКИ

Орієнтація на особистість – загальна риса всіх освітніх проєктів нашого часу. Без радикальної перебудови традиційного сімейного виховання не слід очікувати серйозних успіхів у сфері становлення особистості: самостійної, відповідальної, упевненої у собі, ініціативної, творчої, з чіткими моральними засадами. Незаперечним є факт, що формування повноцінної особистості дитини залежить і від системної взаємодії сім'ї і школи у сфері виховання. Саме співробітництво вчителів і батьків надає змогу всебічно вивчити дитину, організувати її діяльність, своєчасно обмінюватися інформацією щодо ефективності виховних впливів, їх корекції.

В ході написання методичного посібника згідно мети виконали такі завдання:

1. З'ясували особливості і перспективи розвитку родинно-сімейного виховання в Україні.
2. Довели, що сім'я – це один із головних осередків виховного впливу на майбутню особистість, тому саме на ній лежить відповідальність за формування цінностей дитини.
3. Визначили основні функції та завдання родинно- сімейного виховання.
4. З'ясували, що однією із пріоритетних задач сучасної педагогіки України є педагогічна освіта батьків, яка спрямована на їх педагогізацію.
5. Визначили основні шляхи співпраці педагогів і батьків у розвитку морально здорової зростаючої особистості.
6. Запропонували позакласні форми роботи, які покликані допомогти реалізувати завдання морального, патріотичного і фізичного виховання молодших школярів.
7. З'ясували особливості формування патріотичних якостей молодших школярів у взаємодії родини та зовнішнього виховного середовища.
8. Довели важливість виховання у сім'ї патріотичних цінностей громадянина своєї держави.
9. Визначили шляхи взаємодії сім'ї та школи у піклуванні про здоров'я та фізичний розвиток учнів.

10. Проаналізували засоби фізичного розвитку дітей в систему родина-школа.

11. Довели необхідність впровадження інтерактивних форм співпраці батьків та школи.

ДОДАТКИ

Додаток 1

Анкета для батьків

« Зміст і методика морального виховання дітей у сім'ї»

Прізвище, ім'я, по батькові.

Місце роботи.

Скільки часу Ви проводите зі своєю дитиною?

Яким чином Ви виховуєте у своїй дитини повагу до старших?

Чи розповідаєте Ви своїй дитині про охорону природи?

Як Ви виховуєте у дитини почуття відповідальності?

Яким чином формуєте єдність переконань і поведінки?

Чим Ви керуєтесь у вихованні дітей: емоціями чи розумом?

Що Ви робите для того, щоб діти Вас поважали?

Додаток 2

Анкета для батьків

« Як Ви співпрацюєте з учительським колективом школи?»

Які питання виховання Вас особливо турбують?

Чи цікавитеся Ви педагогічною літературою?

Чи відвідуєте Ви батьківські збори?

Яку інформацію Ви хотіли б отримувати на батьківських зборах?

Чим Ви можете допомогти класному керівнику в роботі з дітьми? Чим допомагаєте?

Як часто Ви спілкуєтеся з класним керівником на тему виховання дитини?

На що слід звернути особливу увагу вчителю в роботі з Вашою дитиною?

**Тести для виявлення рівня моральної вихованості
дітей молодшого шкільного віку**

1. Як часто ти допомагаєш батькам?
 - а) часто;
 - б) рідко;
 - в) не допомагаю взагалі.
2. Як ти ставишся до менших братів, сестер?
 - а) люблю їх і часто з ними граюся;
 - б) люблю їх, але рідко проводжу з ними час;
 - в) намагаюсь не звертати на них увагу.
3. Чи допомагаєш ти своїм товаришам?
 - а) так, допомагаю;
 - б) інколи, бо в мене мало на це часу;
 - в) не допомагаю, бо вони не допомагають мені.
4. Що ти зробиш, коли твій товариш отримає двійку?
 - а) поспівчуваю йому;
 - б) нічого не робитиму;
 - в) насміхатимусь над ним.
5. Що ти зробиш, коли твого друга несправедливо покарають за те, що зробив ти?
 - а) зізнаюся у скоєному;
 - б) нічого не робитиму.
6. Як ти вважаєш, чому треба поважати старших?

Високий рівень моральності та вихованості мають діти, які шанобливо та з повагою ставляться до батьків, старших, проявляють чуйність, справедливість, взаємодопомогу .

До середнього рівня належать діти, які в недостатній мірі шанують батьків, не завжди проявляють чуйність, справедливість, взаємодопомогу один одному.

До низького рівня відносимо дітей, які байдужі до вказівок, зауважень своїх батьків, старших, рідко проявляють чуйність, справедливість, не допомагають один одному.

Додаток 4

Тестування « Чи вихована ти дитина?»

Учитель ставить запитання. Якщо учень хоче відповісти «так», він на аркуші паперу ставить плюс, якщо «ні» - мінус.

1. Якщо тобі доводилося випадково затриматись у школі, на прогулянці, чи повідомляєш ти про це батьків (запискою, по телефону, через друзів)?
2. Чи трапляються випадки, що батьки зайняті якоюсь великою роботою (генеральне прибирання, ремонт), а тебе відправляють на вулицю, «щоб не крутився під ногами»?
3. Відклади на хвилинку книжку і оглянь квартиру не своїми, а маминими очима. Чи немає в кімнаті речей, які лежать не на своєму місці?
4. Чи можеш ти відразу, нікуди не глянувши, назвати дати народження батьків, бабусі чи дідуся, братів і сестер?
5. Свої потреби (купити планшет, новий мобільний телефон) ти, мабуть, знаєш добре. А чи відомо тобі, яка річ дуже необхідна твоїй мамі або татові та коли вони збирають придбати її?
6. Чи буває так, що крім маминого доручення, ти виконуєш ще якусь роботу «від себе», за власною ініціативою (наприклад, тебе просили протерти підлогу в коридорі, а ти ще охайно прибрав і почистив взуття)?
7. Мама пригощає тебе цукеркою. Чи завжди ти перевіряєш, чи залишилося щось смачне дорослим? Чи може ти дійсно віриш, що дорослі не люблять їсти цукерки?
8. У батьків видався вільний вечір. Вони збираються у гості. Чи висловлюєш ти своє небажання залишитися вдома (просиш їх не йти, вимагаєш, щоб взяли з собою, і говориш, що тобі одному страшно, чи може, мовчки сидиш з незадоволеним обличчям)?

9. У вас вдома – дорослі гості. Чи доводиться рідним нагадувати тобі, що потрібно зайнятися якоюсь тихою справою, не заважати дорослим, не втручатися в їхні розмови?

10. Чи соромишся ти вдома, в гостях, у музеї подати мамі пальто або виказати якісь інші знаки уваги?

Опрацювання результатів.

- Якщо ти хороший син чи прекрасна дочка, знаки біля кожного питання повинні бути такі : (+---++++---)
- Якщо картина зовсім протилежна, тобі необхідно серйозно замислитись над тим, якою людиною ти ростеш.
- Якщо тільки дещо збігається – не сумуй. Справу можна виправити!

Додаток 5

Сценарій спортивного свята «Тато, мама, я – спортивна сім'я»

Мета. Зміцнити здоров'я дітей, розвивати спритність, силу, швидкість, кмітливість; виховувати інтерес до уроків фізкультури, сприяти згуртуванню учнівського та батьківського колективу.

Обладнання та інвентар. Мішки, м'ячі, кеглі, прапорці, вудочки у магнітом, металеві фігурки рибин, відра, ложки, кубики, склянки.

Хід свята

Звучать фанфари. Виходять читці.

1. Увага! Увага!

Всім! Всім!

2. Спортивне свято завітало

У шкільний веселий дім.

3. Запросили ми на свято

Своїх мам , своїх татів.

4. І сьогодні разом з нами

Вони в гонитві за призами.

5. Щоб здоров'я було у нормі

Треба бути у спортивній формі.

6. На наших змаганнях вас вітаємо,

Чесної перемоги бажаємо.

7. Гостей зібралося багато –

То ж пора розпочинати.

Запрошуємо на старт наші команди.

I тур Знайомство

1. Представлення команд – учасниць.

2. Представлення членів журі.

3. Привітання команд.

II тур Будівництво житла

На майданчику розкидані кубики. По команді всі учасники біжать до «звалища» і набирають якомога більше кубиків, відносять їх на свою територію і будують імпровізований будиночок. Перемагає та команда, у якої виявилось більше будівельного матеріалу.

III тур Риболовля

Беруть участь татусі. Вони намагаються «упіймати» рибину на магнітний гачок вудочки. Риболовля триває 2 хвилини. Перемагають ті, хто зловив більше рибин.

Музична пауза. Виступ акробатів.

Попередні підсумки журі.

IV тур Приготування обіду

1 етап «Водоноси». Мама по черзі носять воду ложкою, щоб наповнити склянку. Конкурс триває 2 хвилини.

2етап «Збери борщовий набір». Змагаються діти. З- поміж різних овочів діти обирають лише ті, які використовують для приготування борщу.

Спортивні жарты

Слово журі

V тур Подолання перешкод

1 етап «Пересування по болоту».

Дорослі учасники пересуваються по «острівцях» - аркушах А-4; при цьому кожен тато несе свою дитину. Перемагають ті, хто жодного разу «не провалився», тобто не зайшов за межі аркуша паперу.

2 етап «Прохід через тунель».

Беруть участь діти. Вони мають якнайшвидше пролізти через 2 мішки без дна, зшиті між собою.

3 етап «Втеча від хижаків».

Беруть участь мами. Біг з м'ячем, затиснутим між ногами.

4 етап «Пробирання крізь хащі».

Учасники команди, взявшись за руки мають пройти якнайшвидше між перешкодами, не збивши їх.

Оголошення результатів змагань. Нагородження переможців.

Ілюстративний матеріал

Фото 1. Висаджування зелених насаджень біля школи в рамках проекту "Добро наших долонь".

Фото 2. Збір допомоги вихованцям дитячого будинку.

Фото 3. Сувенір для мами своїми руками.

Фото 4. Майстер-клас по виготовленню сувенірів для матусь.

Фото 5, 6. Мамина випічка до свята "Хліб - усьому голова".

Фото 7. Свято «Хліб – усьому голова».

Фото 8. Родинне спортивно-оздоровче свято.

Фото 9. Спортивні змагання серед дівчаток.

Фото 10. Бесіда за круглим столом «Емоції дитини».

Схема 1. Принципи патріотичного виховання

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 р. №1245-VIII [Електронний ресурс]// Верховна Рада України. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
2. Державна національна програма «Освіта» (Україна XXI століття). – К.: Радуга, 1994. – с. 62.
3. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; гол.ред.В. Г.Кремень. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
4. Зубцова Ю. Патріотичне виховання молодших школярів в умовах функціонування соціально-педагогічної системи «сім'я–школа» / Ю.Зубцова // Вісник Запорізького національного університету: зб. наук. пр. Педагогічні науки. – 2011. – № 1 (14). – С. 129–135.
5. Круцевич Т. Мотиваційний підхід до організації процесу фізичного виховання у школі / Т. Круцевич // Наукові записки. Педагогіка : зб. наук.пр. – Т., 2004. – С. 35–39.
6. Новгородський Р. Сім'я та школа як соціально-виховні інститути / Р. Новгородський // Рідна школа. – 2004. – Квітень. – С. 48-50.
7. Програма формування педагогічної культури батьків [за редакцією Постоного В. Г.]. – К.: ДЙССМ, 2003. – 108с.
8. Сухомлинський В.О. Вибрані твори: у 5 т. – К.: Радянська школа, 1976-1977. – Т.1. – 654 с.; Т.2. – 670 с.; Т.3. – 670 с.; Т.4. – 640 с.; Т.5. – 639 с.